

ICEHEARTS-TOIMINTA VANHEMPIEN SOSIAALISENA TUKENA – ”SE PIENI KYSYMYS, ETTÄ MITÄ SULLE KUULUU, MITEN SÄ JAKSAT”

Marjatta Kekkonen: FT, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kaija Appelqvist-Schmidlechner: FT, tutkimuspäällikkö, dosentti, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Mervi Haavanlammi: TtM, näitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, Porin yliopistokeskus

Päivi Känkänen: VTT, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

marjatta.kekkonen@thl.fi; kaija.appelqvist-schmidlechner@thl.fi;

mervi.haavanlammi@tuni.fi; paivi.kankanen@thl.fi

Janus vol. 30 (2) 2022, 157–173

Tiivistelmä

Joukkueurheiluun perustuvassa Icehearts-toimintamallissa tuetaan pitkäkestoisesti lapsia, joista on jo varhain herännyt erityinen huoli. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää vanhempien kokemuksia Icehearts-toiminnasta saadusta sosiaalisesta tuesta ja sen vaikutuksista. Aineisto kerättiin ryhmähaastatteluin viiden Icehearts-poikajoukkueen lasten (n=54) vanhemmilta (n=28) keväällä 2019. Aineistolähtöinen analyysi toteutettiin ATLAS.ti-ohjelmalla. Toiminta tarjosi vanhemmille konkreettista apua, kasvattajan saatavilla olon 24/7 sekä tukea lapsen kasvatukseen ja koulunkäyntiin sekä palvelutapaamisiin. Vaikutukset näkyivät vanhemmuudessa ja lapsen koulunkäynnissä. Tuloksia pohditaan perheiden selviytymisen, emotionaalisen kannattelun ja myönteisen roolimallin näkökulmista. Icehearts-toiminta täydentää julkisia palveluja tarjoamalla ehkäisevää lastensuojelua lapsille, joilla on kohonnut riski syrjäytyä. Tutkimus on osa THL:n toteuttamaa Icehearts-pitkittäistutkimusta (2015–2028).

JOHDANTO

Jo yksi luotettava, lapsen elämässä läsnä oleva aikuinen voi olla ratkaisevan tärkeä tuki ja turva lapselle, jonka perheessä on erilaisia kasautuneita ongelmia (Whitehead ym. 2019; ks. myös Känkänen ym. 2019). Tähän ajatukseen perustuu Suomessa kehitetty varhaisen tuen Icehearts-toimintamalli niiden lasten auttamiseksi, joista on jo varhain herännyt erityinen huoli. Icehearts-toiminta perustuu joukkueurheiluun, jossa perheen ulkopuolinen aikuinen – joukkuettaan luotsaava Icehearts-kasvattaja – tukee lasta ja nuorta liikuntaharrastuksen lisäksi koulunkäynnissä, oppimis- ja elämäntaidoissa sekä tulevaisuuden koulutus- ja ammatinvalinnoissa. Icehearts-kasvattaja rakentaa

pysyvää luottamussuhdetta joukkueen lapsiin, joilla on kohonnut riski jäädä syrjään koulunkäynnistä, harrastamisesta ja lasta kannattelevista ihmissuhteista. (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2017; Smolej 2017; Wickström 2014.) Toiminnassa on 60 joukkuetta, joista yhdeksän tarjoaa tyttötoimintaa ja 51 poikatoimintaa. Toimintaan osallistuvista 800 lapsesta lähes 700 on poikia. Tutkimuksemme koskee poikajoukkueita.

Toimintamallissa Icehearts-kasvattaja kokoaa esikouluikäisistä lapsista yhteistyössä opetus henkilöstön kanssa urheilujoukkueen ydinryhmän, ja tukee siihen kuuluvia lapsia 12 vuotta. Alakouluvuosina joukkueeseen otetaan lisää lapsia ryhmän sosiaalinen kanto-kyky huomioon ottaen. Huoli lapses-

Janus

ta voi liittyä perheeseen, jossa voi olla monilapsisuutta, yksinhuoltajuutta, varattomuutta, maahanmuuttotausta tai lapsen käyttäytymisen ja tunne-elämän häiriöitä. (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2017; Smolej 2017.) Näiden tekijöiden kasautumisen tiedetään lisäävän syrjäytymisen (Ristikari ym. 2018) ja lastensuojelun sijoituksen riskiä (Heino 2020; Heino ym. 2016).

Icehearts toimii kunnissa ehkäisevänä lastensuojeluna, eikä toimintaan osallistuminen edellytä lastensuojeluasiakkuutta. Lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa lapselle voidaan etsiä tukihenkilö, avustaa häntä koulunkäynnissä, ammatin hankinnassa, harrastuksissa sekä loma- ja virkistystoiminnan järjestämisessä (Lastensuojelun käsikirja 2021). Tukihenkilöt solmivat lapsen ja perheen kanssa virallisen sopimuksen tapaamisten aikataulusta ja sisällöistä, mutta heidän työhönsä ei kuulu yhteistyö viranomaisten tai ammattilaisten kanssa. Suhde vanhempiin on käytännöllistä ja keskustelemaa, ja perhettä tuetaan välillisesti lapsen kohdistuvan toiminnan kautta. (Moilanen 2015, 101.) Toisin kuin tukihenkilötoiminnassa, Icehearts -kasvattajat tekevät perheen suostumuksella tiivistä yhteistyötä koulun henkilöstön kanssa (Appelqvist-Schmidlechner & Kekkonen 2020; Kekkonen ym. 2018). Icehearts-poikatoiminta perustuu aikuisten mieskasvattajien pitkäkestoiseen (12 vuotta) sitoutumiseen lapsen rinnalla kulkeviksi aikuisiksi. Valtaosalla työsuhhteessa työskentelevistä kasvattajista on sosi-aali-, kasvatus- tai liikunta-alan koulutus. Joukkuelajeja ovat salibandy, jalkapallo ja jääkiekko. Icehearts ry toimii valtaosassa kuntia järjestöavustuksin ja solmii yhteistyötä vahvistavia kump-

panuusopimuksia, joiden toisena osapuolena on yleensä kunnan sivistys- tai hyvinvointipalvelut.

Icehearts-ohjelman tavoitteena on ehkäistä huostaanottoja (Smolej 2017) täydentämällä julkisia palveluja. Icehearts-pitkittäistutkimukseen osallistuvista lapsista 37 prosentilla oli lastensuojelun ja joka neljännellä lapsella lastenpsykiatrian asiakkuus toiminnan alkuvaiheessa. Neljä viidestä perheestä oli peruspalvelujen; neuvolan, varhaiskasvatuksen ja hammashoidon piirissä (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2017). Tarja Heinin (2020) tutkimuskoosteessa todetaan, että lastensuojelun avohuollon interventiona toteutetuilla teini-ikäisten lyhytaikaisilla sijoituksilla on vaikea saada aikaan myönteisiä muutoksia lapsen elämään, jos ongelmat ovat kasautuneita ja työskentely on rajattu vain lapseen (mt., 72–73). Icehearts-toiminnan aloituksella esiopetusiässä ja jatkumisella läpi ala- ja yläkouluajan pyritään ehkäisemään riskien kasautumista ja kiireellisiin lastensuojelutoimiin turvautumista. Lastensuojelun tukihenkilötoiminnan tavoin Icehearts-toiminnassa lasten elämään pyritään tuomaan symbolisesti arvokkaaksi arvioituja voimavaroja (Moilanen 2015, 105) tavallista arkea lapsen kanssa jakavan Icehearts-kasvattajan avulla. Tästä näkökulmasta Icehearts-kasvattaja jäsentyy tukihenkilön kaltaiseksi, välittäväksi ja sitoutuneeksi aikuiseksi, johon lapsi voi luottaa ja turvata. Ehkäisevä lastensuojelu voidaan puolestaan ymmärtää lasten hyväksi tehtäväksi työksi, jolla varmistetaan lapsen oikeus turvalliseen kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin sekä ehkäistään kielteisiä kehityskulkuja ja niiden syvenemistä (Moilanen 2006; Törrönen & Vornanen

2004). Icehearts-toiminnan ymmärrämme tässä tutkimuksessa joukkueurheilun perustuvaksi, ehkäiseväksi lastensuojelutyöksi, jolla edistetään lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä positiivista mielenterveyttä joukkuetta ohjaavan kasvattajan avulla.

Lasten joukkueurheilun ohella keskeistä Icehearts-toiminnassa on perheiden kanssa tehtävä yhteistyö ja vanhempien tukeminen. Tässä tutkimuksessa olemme kiinnostuneita siitä, minkälaista sosiaalista tukea vanhemmat kuvaavat saavansa Icehearts-toiminnasta.

ICEHEARTS-KASVATTAJA SOSIAALISEN TUEN TARJOAJANA

Tutkimuskirjallisuuden mukaan sosiaalista tukea voidaan tarjota lapsille, jotka eivät saa riittävästi tukea palveluista, lähiyhteisöstä tai perheestä, jossa aikuisilla on omia ongelmia. Järjestöt voivat tarjota sosiaalista tukea mentoroinnin keinoin, tavoitteena lapsen osallisuuden, sosiaalisten taitojen, selviytymisen ja resilienssin vahvistaminen. Lapsi-aikuisuhteeseen perustuvassa mentoroinnissa on kuitenkin kiinnitetty vähemmän huomiota vanhempien kokemuksiin ja tukeen (Basualdo-Delmonico & Spencer 2016; Brady ym. 2017; Spencer ym. 2014).

Lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemiseksi kasvattaja – tai mentori – voi tarjota lapselle, mutta myös vanhemmille emotionaalista, tiedollista tai aineellista sosiaalista tukea. Emotionaalista tukea voi osoittaa rakkauden, huolenpidon, arvostuksen, rohkaisun ja myötätunnon keinoin. Tiedollisessa tuessa perheen ulkopuolinen aikuinen välittää

neuvoja ja tietoa, joiden tavoitteena on auttaa lasta ja vanhempaa pohtimaan omaa tilannettaan. Aineellinen tuki on puolestaan konkreettista apua, kuten erilaisia tarvikkeita tai palveluita. (Barnes & Nolan 2019; Cooke ym. 1988; Kearney & Levine 2020; Kumpusalo 1991; Thoits 2011.)

Sosiaalinen tuki on varhaisemmassa tutkimuksessa (Cobb 1976; Cooke ym. 1988; House 1981; Kumpusalo 1991; Pearson 1986) jaettu emotionaaliseen, aineelliseen, tiedolliseen ja arvostavaan tukeen, joiden välittymisessä tiedon jakamisella ja vuorovaikutuksella on keskeinen rooli. Viime vuosina tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että sosiaalinen tuki välittyy ihmissuhteissa, joiden rakenne ja vahvuus vaikuttavat siihen, miten tuki on käytettävissä. Se, mahdollistavatko ihmissuhteiden tuen välittymisen, riippuu suhteiden vastavuoroisuudesta, saavutettavuudesta ja luotettavuudesta sekä yksilöiden halukkuudesta hyödyntää sosiaalisia suhteita (Kippola-Pääkkönen 2020, 26; Williams 2004).

Arvostuksen, henkisen tuen ja yhteisön sosiaalisen tuen keinoin voidaan lieventää vanhemman stressiä, ja siten vähentää vahingollisen kasvuympäristön vaikutuksia lapseen (Kumpusalo 1991; Manji ym. 2005; Pearson 1986). Perheiden saama sosiaalinen tuki voi kuitenkin olla riittämätöntä tilanteissa, joissa lapsella on vakavia tunne-elämän tai käyttäytymisen ongelmia tai pitkäaikaissairauksia (Carlson & Miller 2017; Kernan & Morilus-Black 2010; Link ym. 2020; Mastoras ym. 2018). Jotta sosiaalinen tuki olisi vaikuttavaa, tuen tarjoajan tulee osoittaa arvostusta ja kannustusta lapselle ja perheelle sekä

tukea perheen selviytymistä, ongelmien ratkaisua, luottamusta ja turvallisuuden kokemusta yhteisössä (Ayton & Joss 2016; Känkänen ym. 2019).

Icehearts-toimintaan kutsutaan mukaan lapsia, joiden elämässä on kasautuneita riskitekijöitä (Hilli ym. 2017). Aloitusvaiheessa tavoitteena on kokonaiskuvan saaminen lapsen ja perheen tilanteesta. Icehearts-kasvattaja käyttää aikaa luottamuksen rakentamiseen, perheiden avun tarpeiden tunnistamiseen ja sopivien auttamistapojen selvittämiseen. Perheeseen pidetään tiiviisti yhteyttä erityisesti akuuteissa kriisitilanteissa tai lapsen ongelmien kärjistyessä (Smolej 2017, 25–26; Sauranen 2017, 57–58). Icehearts-kasvattajien mukaan vuorovaikutus ja kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa toteutuivat erittäin hyvin lasten osallistuttua toimintaan yhden vuoden ajan (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2017). Kuitenkin tutkimustieto Icehearts-toiminnan koetuista hyödyistä vanhempien näkökulmasta puuttuu. Vanhempien näkökulmia ei ole juurikaan käsitelty myöskään mentorointikirjallisuudessa (Spencer ym. 2011).

Tässä tutkimuksessa selvitetään, minkälaista sosiaalista tukea vanhemmat kokevat saavansa Icehearts-toiminnasta. Lähdemme siitä, että sosiaalista tukea on tärkeä tutkia kontekstikohtaisesti intervention tai työkäytännön vaikutusten osoittamiseksi ja hyödyntää laadullista tutkimusotetta, jossa ihmiset itse kuvaavat saamansa tuen merkityksiä. Sosiaalisen tuen koetut vaikutukset ovat siten yhteydessä lapsen ja perheen elämäntilanteeseen (Williams ym. 2004). Tässä tutkimuksessa sosiaalinen tuki ymmärretään Icehearts-kasvattajan

tavoitteellisena ja tietoisena toimintana, joka perustuu luottamussuhteeseen lapsen, kasvattajan ja perheen välillä. Tutkimusten mukaan mentorien ja vanhempien kokemukset ja käsitykset mentoroinnista sosiaalisen tuen muotona voivat vaihdella, sillä ihmisten kohtaamisissa ovat läsnä molempien osapuolten lähtökohdat, arvot ja elämissaailmat (Basualdo-Delmonicon & Spencer 2016). Icehearts-toiminnassa tarvitaan tietoa siitä, minkälaista sosiaalista tukea lasten vanhemmat kuvaavat saavansa toiminnasta. Tässä tutkimuksessa kuvaamme Icehearts-toimintaa vanhempien näkökulmasta kysymällä:

1. Minkälaista sosiaalista tukea Icehearts-toiminta tarjoaa vanhemmille?
2. Mitä vaikutuksia sosiaalisella tuella on vanhempien arvioimana?

TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimus on osa Icehearts-pitkittäistutkimusta, jossa seurataan vuosien 2015–2028 aikana Icehearts-toiminnan hyötyjä ja vaikutuksia haavoittuvassa asemassa olevien lasten hyvinvointiin ja elämäntilanteeseen alakoulusta aikuisikään asti. Tutkimus pohjaa arviointitutkimuksen traditioon (Scriven 1991), jossa tavallisesti pyritään selvittämään toteutettujen ammatillisten toimenpiteiden vaikutuksia toiminnan kohteena oleviin henkilöihin. Tässä osatutkimuksessa suorien vaikutusten sijaan kiinnostuksen kohteena ovat merkitykset ja kokemukset. Näkökulma on toiminnan piirissä olevien lasten vanhempien ja aineisto kerättiin laadullisin menetelmin. Pitkittäistutkimukselle on saatu Terveyden ja hyvinvoinnin

laitoksen tutkimuseettisen työryhmän puoltava lausunto keväällä 2015. Tutkimusjoukko (n=54) koostuu viiden Icehearts-joukkueen lapsista kolmella paikkakunnalla. Lapset olivat tämän osatutkimuksen toteutuessa neljännellä luokalla ja iältään 10-vuotiaita.

Tutkimusaineisto kerättiin viidessä eri fokusryhmähaastattelussa (Eskola 2010; Eskola & Suoranta 2000, 85–98; Krueger ym. 2001, Morgan 2011), joihin kutsuttiin Icehearts-toimintaan osallistuvien lasten vanhemmat (n=28, 7 isää, 21 äitiä) keväällä 2019. Icehearts-kasvattajat välittivät kutsun heille. Haastateltavia informoitiin etukäteen haastattelun tarkoituksesta, kestosta ja toteutuksesta. Haastattelut toteutettiin Icehearts-iltapäivätoiminnan ja koulujen tiloissa ja niihin osallistui kulloinkin 2–9 vanhempaa. Haastatteluajan kohtana valtaosa lapsista oli kuulunut joukkueeseen vuodesta 2015 alkaen, muutama lapsi oli tullut mukaan haastattelua edeltävänä vuonna. Kuhunkin haastatteluun osallistui kaksi tutkijaa ja yksi tutkimusavustaja. Ennen haastattelua haastateltavat allekirjoittivat suostumuksen tutkimukseen osallistumiseksi. Heille kerrottiin osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja oikeudesta kieltäytyä ilman, että sillä on vaikutusta lapsen Icehearts-toimintaan osallistumiseen. Lisäksi kerrottiin haastattelun luottamuksellisuudesta, aineiston tietoturvallisesta säilyttämisestä ja aineiston pseudonymisoinnista hyviä tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen.

David Morganin (2011) mukaan haastattelijan kiinnostus haastateltavien ajatuksista, ajan antaminen sekä kyky ohjata keskustelua mahdollistavat aineiston rikkauden. Ryhmähaastattelu

mahdollisti paitsi vanhempien yksilöllisten, myös ryhmässä nousevien asioiden ja kokemusten jakamisen ryhmän jäsenten innostaessa toisiaan tavalla, johon emme tutkijoina olisi yksilöhaastatteluissa yltäneet. Vanhemmat rikastivat aineistoa peilaamalla kokemuksiaan, eivät vain haastattelijoiden, vaan myös toistensa kanssa. Haastatteluun osallistuneilla saattoi kuitenkin olla keskimääräistä myönteisempi asenne toimintaan, hyötyjä vähemmän kokeneiden perheiden jäädessä pois haastattelusta.

Puolistrukturoitujen teemahaastattelujen teemoina olivat Icehearts-toiminnan hyödyt lapselle, perheelle ja vanhemmille sekä lapsen koulunkäynnille. Lopuksi tiedusteltiin ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi. Teemat muotoiltiin tutkimuksen tavoitteiden ja aikaisemman tutkimustiedon pohjalta. Tässä artikkelissa kuvataan, minkälaista sosiaalista tukea vanhemmat kokivat saavansa Icehearts-toiminnasta. Vanhemmilta kysyttiin, minkälaista yhteistyötä kasvattaja tekee perheiden kanssa, miten Icehearts-toiminta tukee perheitä sekä mitä kokemuksia heillä oli yhteistyön haasteista. Tutkijat pyrkivät luomaan haastattelutilanteesta avoimen, turvallisen ja luottamuksellisen (Eskola & Suoranta 2000, 97). Virituskysymys: ”Mikä olikaan lapsenne/nuorene laji joukkueessa?” rentoutti ryhmätilannetta ja loi tuttuutta osallistujien välille. Haastattelut kestivät keskimäärin 87 minuuttia, lyhimmillään 79 ja pisimmillään 100 minuuttia. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin tekstiksi, jota kertyi yhteensä 157 sivua.

AINEISTON ANALYYSI

Litteroitu haastatteluaineisto analysoitiin ATLAS.ti-ohjelmalla. Analyysiin poimittiin vanhempien ja lasten kanssa tehtävää yhteistyötä ja auttamista koskevat kuvaukset ja rajattiin pois maininnat esimerkiksi lapsen mukaan tulosta, mielialasta, osallistumisesta ja kokemuksista Icehearts-urheilujoukkueessa. Viittaukset urheiluun sisällytettiin aineistoon ainoastaan silloin, kun yksittäiselle lapselle järjestettiin liikunnallista toimintaa osana perheen tukea.

Aineisto koodattiin ensimmäisessä vaiheessa lyhyisiin aineistosta nouseviin katkelmiin, jotka liittyivät kuvauksiin kasvattajasta, lapsesta, vanhemmasta, perheestä, kodista, koulusta, vapaa-ajan tapahtumista tai muista, erittelemättömistä tilanteista. Katkelmien pituus vaihteli virkkeestä lyhyeen tekstikappaleeseen. Kukin aineistokatkelma koodattiin avoimen koodauksen periaatteella neljästä näkökulmasta käsin; mistä olosuhteista, tilanteesta, vuorovaikutuksesta, toimintatavasta sekä toiminnan koetuista seurauksista haastateltavat puhuivat (Strauss 2003, 28–29). Aineiston läpikäymisellä eri näkökulmista haluttiin varmistaa aineiston riittävän monipuolinen ja systemaattinen tarkastelu ja välttää tutkijan subjektiivisen ensivaikutelmien painottuminen luokituksissa. Aineistoon liitettiin kaikkiaan 102 avointa koodia ja 226 aineistokatkelmaa. Yksi avoin koodi sisälsi 1–61 aineistokatkelmaa. Koodeista 17 liitettiin aineistoon kerran, koulunkäyntiin liittyvät maininnat 61 kertaa.

Aineistoon yleisimmin liitettyjä avoimia koodeja olivat koulunkäynti (61), yhteydenpito soittamalla (32), palve-

lutapaamiset (27), Icehearts-sitoumus (26), lapsen käyttäytymisen ongelmat (26), huoltaja yksin vastuussa (25), arki (24) ja lapselle toimintaa (24). Yksittäisiä koodeja olivat muun muassa vanhemmalle omaa aikaa, poikien väliset jutut, lahjat ja väsynyt vanhempi. Avoimet koodit ryhmiteltiin ensimmäisessä vaiheessa 18 alakategoriaksi ryhmittelemällä aineistokatkelmia uudelleen ja purkamalla alkuperäisiä avoimia koodeja. Ala- ja pääkategorioiden muodostamisen yhteydessä tutkijat perehtyivät mentoroinnin (Basualdo-Delmonico & Spencer 2016; Spencer & Basualdo-Delmonico 2014) ja sosiaalisen tuen (Kumpusalo 1991; Pearson 1986; Thoits 2019) lähdekirjallisuuteen. Alkuvaiheessa pitäydettiin puhtaasti aineistolähtöisyydessä, myöhemmin myös taustakirjallisuuteen tutustuminen ohjasi aineiston luokittelua (Eskola 2010, 182–185; vrt. Strauss 2003, 17–20). Luokittelun luotettavuuden ja toistettavuuden varmistamiseksi ensimmäinen kirjoittaja suoritti aineiston koodauksen ja luokittelun ja tutkimusryhmän muut jäsenet perehtyivät litteroituun aineistoon, tutkimuskysymyksiin sekä tarkastivat ja varmistivat luokittelun luotettavuuden. Alakategorioista muodostettiin viisi pääluokkaa: 1) konkreettinen apu arjessa, 2) kasvattaja vanhemman rinnalla 24/7, 3) lapsen kasvatuksen ja koulunkäynnin tuki, 4) kasvatuskumppani palvelutapaamisissa sekä 5) tuen vaikutukset lapseen ja vanhemmuuteen. Pääluokat kuvaavat vanhempien saamaa sosiaalista tukea Icehearts-toiminnasta sekä miten saatu tuki ilmeni vanhemmuudessa ja lapsen arjessa.

TULOKSET

Vanhempien mukaan Icehearts-toiminta tarjosi heille monipuolista, jatkuvasti saatavilla olevaa sosiaalista tukea vanhemman jaksamiseen, lapsen arkeen, kasvatukseen ja koulunkäyntiin sekä yhteisiin palvelutapaamisiin.

Konkreettinen apu arjessa

Konkreettista apua vanhemmat kuvasivat tilanteina, joissa kasvattaja oli auttanut lasta etsimään esimerkiksi hukassa olevia koulukirjoja tai vaatteita. Kasvattaja saattoi hankkia lapselle myös välttämättömät urheiluvälineet. Konkreettinen apu auttoi vanhempaa sovittamaan yhteen työtä ja perhe-elämää, minkä lisäksi Icehearts-kasvattaja toimi lapselle roolimallina omaa ajankäyttöään hallitsevasta aikuisesta.

Tavaroita etsitty yhdessä ja kuljetusapua joskus ja sellasta apua, kun oli joku mä en muista mikä tilanne, mut tavallaan ku kasvattaja oli urheilija niin se tavallaan siltä urheilijan arjesta näki semmosen kunnianhimon ja semmosen tavallaan semmosen arjen sovittamisen sillon kun oli jotenkin tosi kiireistä ja paljon kaikkea. (äiti)

Apu arjessa toteutui myös kyytiapuna kouluun, peleihin, palvelutapaamisiin tai vapaa-ajan tapahtumiin. Kasvattaja huolehti tarvittaessa siitä, että lapsi saapui kouluun, joko kyyditsemällä häntä itse tai varmistamalla soittamalla lapsen kouluun lähdön. Joissain tilanteissa vastahakoista lasta suostuteltiin viikkoja, jopa kuukausia. Osa vanhemmista oli luovuttanut jopa kotiavaimensa kasvattajalle lapsen noutamiseksi kotoa.

Kasvattaja sitten kävi sitten auttaa mun nuorinta poikaa koulul. Ne haki monta kuukautta lapsen joka aamu kouluun, kun ei se muuten lähtenyt kotoo. En mä saanut häntä mihinkään liikkumaan sängystä, niin he sai sen, kun mä lähin ite kotoo, ni ne haki, niin huomasin mikä apu tässä, ja huomasin kans et pojalla on näitä erityispiirteitä. (isä)

Konkreettista apua tarjottiin lapsen ja perheen tilanteen mukaan yksilöllisesti, eikä sitä suunniteltu etukäteen. Apu helpotti vanhempaa sovittamaan yhteen työ- ja perhe-elämää sekä kodin ja lastenhoitoa.

Kasvattaja vanhemman rinnalla 24/7

Kasvattajan osoittama kiinnostus vanhempien jaksamiseen ja halukkuus keskustella lapsen käytöksestä ja perheen vaikeuksista (sairaus, erotilanne, sisarusten mielenterveysongelmat) vahvistivat kasvattajan asemaa perheen luottohenkilönä. Kasvattajan läsnäolo lapsen päivässä, välitön puuttuminen lasten keskinäisiin ristiriitoihin ja auttaminen riitojen sopimisessa kuvattiin toiminnaksi, jossa perheen ulkopuolinen aikuinen otti vanhemman rinnalla vastuuta lapsesta.

Vanhemmat kuvasivat kasvattajien olevan heitä kohtaan empaattisia ja puolueettomia. Kasvattajat eivät syyllistäneet tai moittineet vanhempia lapsen vaikeuksista koulussa tai vapaa-ajalla. Eräs vanhemmista totesi, että on ”tosi iso asia se pieni kysymys, et mitä sulle kuuluu, miten sä jaksat?” Sitaattiin kiteytyy välähdys yksinhuoltajan arjesta, jossa hän sovittaa yhteen perheen lasten erityistarpeisiin räätälöityjä palveluja, päivittää arjessa työ-, koulu-, harrastus- ja

palvelutapaamisten aikatauluja, kantaa vastuuta omasta jaksamisestaan ja työsäkäynnistä sekä yhteen sovittaa lasten vuoroasumista lähi- ja etävanhemman luona. Jo se, että kasvattaja kysyi, miten hänellä itsellään menee, koettiin merkityksellisenä.

Mahdollisuus tavoittaa kasvattaja puhelimitse nousi yhdeksi keskeisimmäksi Icehearts-tukimuodoksi vanhemmille. Osa vanhemmista turvautui soittamiseen päivittäin, myös iltaisin ja viikonloppuisin. Kasvattajalle soitettiin lapsen koulunkäynnistä, käyttäytymisestä, harrastamisesta ja vapaa-ajan vietosta. Soittamalla vanhemmat varmistivat, että lapsi on turvassa ja hyvässä seurassa, mutta pyysivät myös neuvoja ja tukea lapsen kanssa toimimiseen. Ongelmat saattoivat liittyä lapsen aggressiiviseen käytökseen, vanhemman ja lapsen välisiin ristiriitoihin tai vanhemman omaan väsymiseen.

Lapsi on semmonen, et siitä näkee tosi nopeesti sitten siis, mä aina toisinaan hieman väsyn noitten poikien kanssa kolmistaan siel kotona, niin sit se näkyy tosi nopeesti lapsen käytöksessä ja kyl mä siis kans viime vuoden lopulla soitteilin kasvattajan kanssa, kun oli vähän semmonen väsyneempi kausi menossa, niin se kans silloin sano et joo hän voi lähtee lapsen kanssa uimaan ja näin. (äiti)

Soitto kasvattajalle toimi osalle vanhemmista kuin turvapuhelin. Lupa soittaa ja olla yhteydessä kasvattajaan 24/7 toi vanhemmalle turvallisuuden tunnetta ja rauhoitti ajoittain jännittäviä tilanteita kotona. Kuten eräs äiti totesi: ”Jopa viikonloppuinkin soitellaan kasvattajalle että meillä on tämmöstä ongelmaa ja tämmöstä, että mitä mä teen. Niin että, et oon tosi tyytyväinen

ku mul ei oo ketään täällä joka tukee.” Merkityksellistä oli, että vanhempi pystyi keskustelemaan tutun aikuisen kanssa lapsen asioista. Erityisen tärkeäksi kasvattajan tavoittaminen puhelimitse nousi yksinhuoltajien puheessa.

Lapsen kasvatuksen ja koulunkäynnin tuki

Tuki lapsen kasvatukseen ja koulunkäyntiin kietoutuivat toisiinsa. Lapsen koulunkäynnin tuki toteutui kasvattajan yhteydenpitona ja tiedottamisena koulun ja kodin välillä, läsnäolona koulutunneilla ja välituntitoiminnassa sekä lapsikohtaisena tukena siirtymätilanteissa ja opetuksen erityisjärjestelyissä. Kasvattajalle kertyi koulussa läsnäolon myötä tietoa lapsen koulupäivän tapahtumista, joista hän pystyi kertomaan vanhemmille. Osa vanhemmista tarvitsi lapsen kouluasioissa vain satunnaisesti tai ei ollenkaan.

Kasvattaja välitti perheiden suostumuksella tietoa lapsen koulupäivästä ja keskusteli opettajien kanssa lapsen tuen tarpeista. ”Kasvattajat tietävät ihan kaiken mitä koulussa tapahtuu”, totesi eräs äiti. Koulunkäynnin tuki toteutui vanhempien poikkeamisena kasvattajan juttusilla koulun pihalla tai kerhotilassa, soittamisena ja sovittuina keskusteluina. Kasvattajien läsnäolo koulutunneilla varmisti lapsen välittömän avun saannin koulutehtävien tekemisessä, luokkatilanteiden rauhoittamisessa ja keskittymisessä. Mukanaolo välitunneilla ja liikuntatunneilla mahdollistivat lasten keskinäisten riitojen selvittelyn ja tappeluihin puuttumisen. Lähes kaikki vanhemmat kokivat lapsen avustamisen koulutehtävissä keskeisenä tukena, erityisen tyytyväisiä olivat maahanmuut-

tajavanhemmat, joiden äidinkieli oli muu kuin suomi.

Kun mäkin en niinku mä en osaa näitä Suomen läksyt (nauraa) niin tekemään kotona, kun mä oon erimaalainen, niin tota, et mulle kans on haastavaa, niin se helpottaa niin paljon, että lapsi ei tarvii mulle tulla sinne sanomaan, että äiti tuu tänne tekemään matikkaa, en todellakaan, mikä tää on, niinku tiäkkö. Kun en osaa, niin se on niin ihana ja sillai. (äiti)

Icehearts-joukkueeseen liittymisen jälkeen Wilma-viestit tekemättömistä läksyistä jäivät vähitellen pois, opettajan soitot kotiin lakkasivat ja kutsut saapua kouluun keskustelemaan koulutyön laiminlyönneistä tai tappeluista väheniivät. Kasvattajan väliintulo auttoi myös vanhempaa säätelämään omaa toimintaansa kotona.

Se on hyvä kun se [kasvattaja] kertoo niin vähän tietää itekin et on ollut tämmönen päivä et antaa joskus jopa neuvo ettei nyt sit kannata niinku välttämätä kuitenkaan, et antaa itekin kasvatusohjeita et lyhyesti ytimekkäästi esimerkiksi jotain kasvatushommia [...], ettei auta se jos käy kotonkin vielä sättii kun tilanne on käsitelty koulussa. Sit sanoo vaan, et sulla on ollut vähän semmonen päivä ja antaa olla siinä [...] mut sitten ku siihen osaa kotona suhtautuu oikein, [...] et kun ne ilmottaa täältäkin [Iceheartsista] sitte, ettei tuu sellaista opettajan sättimissoittoa. (äiti)

Tilanteissa, joissa vanhemmalla itsellään oli vahvoja näkemyseroja lapsensa kanssa, hän etsi kasvattajasta tukea toimiakseen rakentavasti lapsen kanssa. Kasvatuksellinen tuki kuvattiin kasvattajan arvostavana asenteena vanhempaa ja tämän kasvatuskäytäntöjä kohtaan.

Vanhemmat kokivat myös lasta koskevat keskustelut tasavertaisina, dialogisina ja pitivät tärkeänä, että heidän mielipiteitään arvostettiin.

Sen verran mä haluan sanoo, että Kasvattaja kun kunnioittaa meidän vanhempien tapaa kasvattaa kasvattaa lapsia ja meidän mielipiteitä. Usein kun ne jotain tulee, niin ne kysyy ensi, mult on ainakin multa on kysytty ensin et miten mä nään tän asian ja sitten mennään niinku sen mukaan, et mikä on. Ja mä totta kai, että Kasvattajakin et kerro sä sun kantas tähän, niin me voidaan löytää se kultainen keskitie näistä kahdesta ja ne kysyy niinku meiltäkin ja kunnioittaa meidän mielipiteitä ja kasvatustapoja ja kaikkia. (äiti)

Icehearts-kasvattajan kuvattiin olleen korvaamaton apu tilanteissa, joissa lapsi oli menettänyt täysin motivaationsa koulunkäyntiin, osallistunut määräajaksi sairaalaopetukseen tai siirtynyt erityisluokalta tai erityisryhmästä yleisopetukseen. Lapsi hyväksyi kasvattajan avun koulunkäyntiin sen luottamuksen varassa, joka lapsella oli rakentunut kasvattajaan harrastustoiminnassa.

Kasvatuskumppani palvelutapaamisissa

Icehearts-kasvattaja osallistui lapsen asioita koskeviin palvelutapaamisiin koulussa, sosiaalipalveluissa, perheneuvolassa ja erikoissairaanhoidossa. Kasvattaja kutsuttiin mukaan vanhemman, opettajan, oppilashuollon henkilöstön tai muun tahon aloitteesta. Vanhempien mukaan lapset osallistuivat näihin käynteihin ajoittain vastahakoisesti. Kasvattajan tehtävänä oli motivoida ja rauhoitella lasta ja kertoa palvelutapaamisissa ulkopuolisin silmin lapsen onnistumisista ja vahvuuksista. Kasvattaja toimi

siten vanhemman tukijana ja kumppanina, motivoi vastahakoista lasta osallistumaan tapaamisiin ja toi keskusteluun perheen ulkopuolisen näkökulman. Tapaamisissa käsiteltiin lapsen oppimisen, koulunkäynnin sujumisen tai erityisen tuen tarpeita. Kasvattajan mukanaolon merkitys korostui lapsen koulunkäynnin muutos-, vaihto- ja siirtymätilanteissa. Vanhemmat kuvasivat kasvattajan läsnäolon tuoneen tapaamisiin neutraalin näkökulman.

...et tota mä olen ainakin kokenut se ei just nää kaikkei nää tapaamiset mis on niinkö meillä on ollut sosiaalityöntekijä tai joku niin kasvattajakin on aina päässyt ne on jotenkin saanut sen ajan järkätyä et siit mä olen tosi kiitollinen ja kun ne näkee Lapsen niinkö enemmän tuntuu ehkä välillä enemmän kuin meikääinen et tota just ja näin nää iltapäivät ja näkee sen miten hän toimii niin ne pystyy antaa vähän semmoista ulkopuolista tai semmoista tuttua ulkopuolista näkökulmaa. (äiti)

Tilanteissa, joissa lapsella oli koulunkäynnin tai käyttäytymisen vaikeuksia, vanhemmat toivottivat yleensä kasvattajan lisäavun varauksettomasti tervetulleeksi. Vanhemmat saattoivat hakea kasvattajasta myös auktoriteettia, jonka he voivat pyytää välittäjäksi tilanteessa, jossa vanhemman ja ammattilaisen (esimerkiksi opettajan) näkemykset erosivat jyrkästi toisistaan. Kasvattaja saattoi toiminnallaan ehkäistä tilanteen kärjistyksen vanhemman ja ammattilaisen välillä.

Se niinku vanhempien ja sitten just tarhan tai opettajien välillä se on semmonen niinku, mikä vähän lievittää niitä, ne ei tuu niin jyrkkänä molempien puolten mielipiteet ja

sitten ne törmätään ja vastaan, se on niinku suodattimina välissä. (isä)

Osallistuessaan palvelutapaamisiin, kasvattajan kerrottiin olevan lapsen puolella, lapsen ymmärtäjä ja hyvän näkijänä lapsessa. ”Vaikka mitä paha lapsi tekisi, lapsesta löytyy myös hyvä”, kertoi eräs vanhempi. Myönteinen lapsikäisyys ilmeni kasvattajan kykynä havaita lapsen mieltä painavat asiat. Se ilmeni myös sinnikkyytensä ylläpitää suhdetta lapseen huolimatta lapsen toistuvista poissaoloista koulusta tai siirtymisestä erityis- tai sairaalaopetukseen.

Tuen vaikutukset lapseen ja vanhemmuuteen

Tunnistimme aineistosta sosiaalisen tuen sisältöjen ohella myös vanhempien arvioita saadun tuen vaikutuksista. Kuvaamme näitä vaikutuksia suhteessa lapseen ja vanhemmuuteen.

Vanhemmat kertoivat oman jaksamisensa parantuneen lapsen päästyä mukaan Icehearts-joukkuetoimintaan. Konkreettinen tuki lapselle helpotti työssäkäyvien vanhempien perhearkea ja mahdollisti joskus yksinhuoltajaäideille muutaman tunnin omaa aikaa. Huoli lapsen yksin jäämisestä iltpäivisin, välipalan saamisesta tai lapsen joutumisesta tappeluun muiden lasten kanssa, pieneheni. Mahdollisuus saada kasvattaja kiinni puhelimitse 24/7 toi vanhemmille turvaa ja tietoisuuden avun saatavilla olosta. Vanhemmat kuvasivat saaneensa vahvistusta itsetuntoonsa, jaksamiseen ja vanhemmuuteensa. Muita vaikutuksia olivat kohdatuksi tulemisen kokemukset, mielenrauhan lisääntyminen ja huolen vähentyminen lapsesta. Vanhempien itselleen saama

tuki välittyi edelleen lapseen, jonka kuvattiin olevan iloisempi ja rauhallisempi.

Saatu apu lapsen koulunkäyntiin ja harastustoimintaan ehkäisi lapsen poissaoloja koulusta ja varmisti lapsen osallistumisen joukkueurheiluun. Jotkut vanhemmat ilmaisivat suurta helpotuneisuutta siitä, että lapselle kaikissa olosuhteissa taattiin oikeus kuulua Icehearts-joukkueeseen ja osallistua toimintaan. Kasvatuksen ja koulunkäynnin tuki ilmeni lapsen parantuneina koulusuorituksina sekä kehittyneempinä tunne- ja vuorovaikutustaitoina. Kasvattajan puuttuminen lasten välisiin riitoihin koulupäivinä kuvattiin parantaneen lapsen toimintavalmiuksia ristiriitatilanteissa. Tiivis puhelinyhteys kasvattajaan vähensi koulun suoria yhteydenottoja kotiin. Koulupäivän tapahtumien jälkikäteinen selvittely kotona väheni, mikä heijastui myönteisesti vanhempi-lapsisuhteeseen. Ilman Icehearts-tukea muutama vanhempi ei olisi jaksanut pitää erityistä tukea tarvitsevaa lastaan kotona. Icehearts-toiminnan kuvattiin kohentaneen lapsen itsetuntoa, mikä ilahdutti vanhempia.

POHDINTAA

Tutkimuksessa on tarkasteltu joukkueurheiluun perustuvan Icehearts-toiminnan tarjoamaa sosiaalista tukea toimintaan osallistuvien lasten vanhempien kokemana. Vanhempien mukaan toiminta tarjosi monipuolista sosiaalista tukea lapselle, heille itselleen ja koko perheelle. Konkreettinen apu arkeen, kasvattajan pysyminen vanhemman rinnalla 24/7, lapsen kasvatuksen ja koulunkäynnin tuki sekä kasvatuskumppanuus palvelutapaami-

ssa kuvattiin keskeisiksi Icehearts-toiminnan sosiaalisen tuen muodoiksi. Saadun tuen vaikutukset näkyivät vanhemmuuden vahvistumisena ja lapsen koulukäynnin kohentumisena. Thoitsin (2011) mukaan sosiaalinen tuki, ollessaan vaikuttavaa, toteutuu aktiivisena ja konkreettisena selviytymisen tukena, emotionaalisenä kannatteluna ja sosiaalisina vaikutuksina, kuten roolimallina tai toivon herättämisenä. Thoits (2011) korostaa, että jaksamista vahvistavassa tiedollisaineellisessa tuessa henkilön tilanteeseen voidaan puuttua konkreettisesti, auttaa häntä näkemään tilanne uudessa valossa ja rohkaista käyttämään uusia toimintatapoja, mikä vähentää stressiä ja vahvistaa elämänhallinnan kokemusta. Lisäksi tarvitaan pitkäkestoisia emotionaalista kannattelua, joka vahvistaa henkilön itsearvostusta sekä merkityksellisyyden ja osallisuuden kokemusta. Pitkäkestoinen emotionaalinen tuki voi vähentää henkilön kokemaa ahdistusta ja stressiä ja kohentaa itsetuntoa. Olennaista on mahdollisuutta empaattisesti kohdatuksi ja nähdyksi (mt., 151–156).

Icehearts-toiminta selviytymisen tukena

Icehearts-kasvattajan läsnäolo lapsen arjessa auttoi havaitsemaan välittömät, konkreettiset aineellisen tuen tarpeet ja tarjoamaan apua joustavasti ja leimaamattomasti. Icehearts-toiminnan konkreettinen apu arjessa on Thoitsin (2011) kuvaamaa välineellistä jaksamisen tukea, jonka tavoitteena on suoraan puuttua tilanteeseen, vähentää vanhemman kokemaa stressiä ja auttaa tilanteen uudelleen tulkinnassa. Selviytymisen tuki toteutui Icehearts-toiminnassa konkreettisena arjen apuna, joka varmisti lapsen koulunkäynnin ja osallis-

tumisen joukkueurheiluun riippumatta perheen talous- tai elämäntilanteesta. Kasvattaja tarjosi perheelle materiaalista apua kyyditsemällä lapsen kouluun, harjoituksiin ja peleihin tai ostamalla tarvittaessa urheilutarvikkeita, tarjoamalla välipalaa tai hankkimalla lipun liikuntapuistoon. Aineellinen tuki vahvisti osaltaan vanhemman luottamusta omaan ja lapsen selviytymiseen. Vaikka viimesijainen toimeentulo on Suomessa turvattu, ja sosiaaliturva on erityisesti yksinhuoltajaperheissä keskeinen voimavara, voi tuen saanti lapsiperheen vaihtuviin arjen tarpeisiin viipyä, vaatia byrokraattista tarveharkintaa tai jäädä kokonaan havaitsematta (Isola ym. 2020; Virtanen & Kiuru 2015).

Kouluttautuminen ja peruskoulun onnistunut suorittaminen ovat vahvasti yhteydessä nuoren myöhempään hyvinvointiin ja kiinnittymiseen yhteiskuntaan. Icehearts-toiminnan ytimessä on lapsen koulunkäynnin varmistaminen, mitä kasvattaja edistää laaja-alaisessa ja tiiviissä yhteistyössä vanhempien, opettajien ja koulun muun henkilöstön kanssa (Appelqvist-Schmidlechner & Kekkonen 2020; Kekkonen ym. 2018). Lapsen kasautuneiden kouluvaikeuksien, koulusta poissaolojen ja tunne-elämän ongelmien tiedetään olevan yhteydessä myöhemmille mielenterveyden häiriöille (Kaltiala-Heino ym. 2010). Lapsen käytösongelmat, tappeluihin joutuminen, kouluvaikeudet ja koulusta poissaolot olivat merkittävä huolen ja stressin lähde Icehearts-lasten vanhemmille. Icehearts-apu ilmeni lapsen parantuneena suoriutumisenä koulu- ja kotitehtävissä, poissaolojen vähentymisenä ja lapsen iloisuuden lisääntymisenä koulussa ja kotona. Kasvattajan toiminta kevensi vanhemman huolta lapsen

koulunkäynnistä ja siirtymävaiheiden sujuvuudesta. Muutama vanhempi toteasi kasvattajalta saadun avun niin merkittäväksi, että ilman sitä lapsi ei luultavasti asuisi kotona tai kävisi koulua lainkaan.

Vaikka kaikki Icehearts-joukkueurheiluun osallistuvat lapset eivät tule varattomista perheistä, on useilla perheillä taloudellisesti tiukkaa. Salmen ja Keskilän (2019) mukaan alakouluikäisten lasten vanhemmista ne, jotka kokivat ongelmia toimeentulossa, kokivat muita useammin huolta myös lapsen läksyjen sujumisesta ja siitä, miten lapsella koulussa menee, mitä hän päivisin tekee ja kiusataanko lasta koulussa. Icehearts-kasvattajan apu luokkatilanteissa, läksyissä ja iltapäivätoiminnassa koulupäivän jälkeen hälvensi vanhempien huolta lapsen koulunkäynnistä. Merkittävää vanhemmille oli se, että lapsen kouluasioiden jälkikäteen selvittely iltaisin kotona vähentyi tai lakkasi kokonaan kasvattajan soviteltua ja ratkotua riidat ja tappelut koulussa. Koulupäivän selvittämättömät ongelmat eivät vieneet enää aikaa lapsen ja vanhemman keskinäiseltä yhdessäololta kotona iltaisin.

Icehearts-toiminta emotionaalisena kannatteluna

Icehearts-toimintaan osallistuvista vanhemmista osa on yksinhuoltajia, joilla ei ole perheen arjessa toista aikuista jakamassa lapsen- ja kodinhoitoon liittyviä vastuita ja tunteita siten kuin lapsiperheessä tavanomaisesti puoliset jakavat (ks. Böök & Mykkänen 2019). Erityisesti yksinhuoltajavanhemmat hyötyivät Icehearts-toiminnasta Thoitsin (2011) kuvaamana emotionaalisena kannatte-

luna, mikä ilmeni kasvatuskumppaniksi mielletyn kasvattajan empaattisuutena, ymmärtämisenä sekä kokemusten ja huolien jakamisena. Vanhemmat kokivat Icehearts-toiminnan tarjoavan merkityksellisyyden, itsearvostuksen ja kuulumisen kokemuksia.

Tulosten valossa Icehearts-kasvattaja on kyennyt puuttumaan tekijöihin, joiden tiedetään heikentävän toimeentulo-ongelmista kärsivien perheiden hyvinvointia; yksinäisyyttä, arjen sujumista, yhteisöön kuulumista ja ajan riittävyyttä (Salmi & Kestilä 2019; Lee & Lee 2016). Icehearts-kasvattajan avulla vanhemmat saivat itselleen omaa aikaa, tuekseen aikuisen jakamaan huolta lapsesta sekä yhteistä, sopuisaa aikaa lapsen kanssa. Tavanomaisesti lapsiperheissä puoliset jakavat vastuita lapsen hoidosta ja taloudesta ja kannattelevat toisiaan emotionaalisesti luomalla toisilleen turvaa ja jatkuvuutta (Böök & Mykkänen (2019). Tässä tutkimuksessa tietoisuus kasvattajan saatavilla olosta erityisesti yhden huoltajan perheissä vahvisti selviytymisen kokemusta ja huojensi koettua stressiä. Osassa Icehearts-perheitä kasvattaja toimi vanhempien kasvatuskumppanina jakamalla vastuuta lapsen kasvatuksesta ja luomalla yhteistä ymmärrystä lapsen hyvän kasvun edellytyksistä (van Houte ym. 2015) tavalla, joka vahvisti sekä vanhempaa että lasta (Kesselring ym. 2016). Emotionaalisen kannattelun merkitys korostui myös tutkimuksessa, jossa haastateltiin toimintansa päättäneen Icehearts -joukkueen jäseniä. Aikuistuneet nuoret korostivat kasvattajan aloitteellisen ja sinnikkään kontaktin ylläpitämisen merkitystä. Tätä toivat esille erityisesti pojat, jotka olivat olleet löyhemmin

mukana viikoittaisessa toiminnassa (Wessman ym. 2018).

Icehearts-toiminta myönteisenä roolimallina

Konkreettisen avun ohella merkitykselliseksi nousee mahdollisuus nähdä lähiyhteisössä esimerkkejä toisin toimimisesta ja välittömästä avun saannista. Isola ym. (2020) toteaa, että yksinhuoltajaäitien kasvattajuutta vahvistaa lähiyhteisöltä ja naapurustolta saatu välitön apu ja henkinen tuki sekä vastavuoroinen avuliaisuus. Tässä tutkimuksessa kasvattajan toiminta lapsen kanssa antoi vanhemmalle esimerkin tunteiden säätelystä, neuvottelu- ja sopimistaidoista sekä riitojen ratkaisutavoista. Icehearts-kasvattaja sai vanhemmat kokemaan itsensä arvostetuiksi ja ymmärretyiksi oman lapsensa kasvattajana.

Vastaavaa raportoivat Carolyn Barnes ja Sarah Nolan (2019) tutkimuksessaan alakouluikäisten lasten äitien suhteista iltapäivätoiminnan työntekijöihin, joita äidit kuvasivat ”elämänikäisinä ystävinä”. Myönteinen samaistuminen edellyttää vahvaa sosiaalista sidettä, pitkäkestoista yhteydenpitoa, vertaisuuden kokemusta sekä keskinäistä luottamusta avun saantiin (Barnes & Nolan 2019). Icehearts-kasvattajan tapa puhua myönteisesti lapsesta herätti myös vanhemmat huomaamaan lapsensa vahvuuksia. Kasvattajan mukanaoloa voidaan pitää rohkaisevana esimerkkinä ammatillisten palvelujen ja kolmannen sektorin tarjoaman sosiaalisen tuen onnistuneesta yhteensovittamisesta. Tämä voi parhaimmillaan vähentää erityispalvelujen tarvetta lapsen kohtaamista vaikeuksista huolimatta (Kernan & Morilus-Black 2010).

Myönteiseen roolimalliin liittyi myös toivon ylläpitämisen ulottuvuus, mikä konkretisoitui Iceheartsin vakuutuksena siitä, että lapsi pysyy joukkueen jäsenenä riippumatta lapsen käyttäytymisestä, aktiivisuudesta tai kiinnostuksesta lajiin. Kilpailuun perustuvissa harasteryhmissä lapsi pudotetaan helposti pois joukkueesta heikon suoriutumisen tai epäasialliseksi tulkitun käytöksen vuoksi. Icehearts-toiminnassa sitoudutaan siihen, että lapsi on pysyvä osa joukkuetta ja joukkue on pysyvä osa lapsen elämää. Vanhemmat ilmaisivat helpottuneisuutta siitä, että Icehearts-toiminnassa pois pudottamisen kulttuuri on korvattu mukana pitämisen periaatteella. Voidakseen kiinnittyä yhteiskuntaan, nuori tarvitsee kasvuvuosiinsa toistuvia kokemuksia kuulumisesta vertaisryhmään.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Perheet, joilla on kasautuneita kuormittavia tekijöitä elämässään, tarvitsevat arkeensa säännönmukaista sosiaalista tukea, jota palvelujärjestelmämme pystyy tarjoamaan vain osittain. Tutkimus vahvisti käsitystämme siitä, että Icehearts-toimintamalli tukee perheitä kokonaisvaltaisesti, pitkäkestoisesti ja arjessa vaihtuvien tarpeiden mukaisesti.

Yksinhuoltajavanhemmillä on muita useammin tarve jakaa arjessa selviytymiseen, vanhemmuuteen ja lapsen hyvinvointiin liittyviä huolia. Icehearts-toiminta asemoituu ennaltaehkäiseväksi lastensuojelutyöksi ja julkisten palvelujen täydentäjäksi toimimalla vanhempien rinnalla pitkäkestoisena ja luotettava kasvatuskumppanina.

Koulun tukitoimista huolimatta osalla lapsista syrjäytyminen koulunkäynnistä alkaa jo alakouluikässä. Nämä lapset voivat hyötyä Icehearts-kasvattajasta koulun ulkopuolisena, myönteisenä roolimallina ja mentorina, joka vahvistaa lapsen selviytymistä. Kasvattaja ehkäisee lapsen syrjään jäämistä ohjaamalla lasta koulunkäynnissä ja pitämällä kiinni lapsen oikeudesta olla osallisena joukkue-toiminnassa ja koulu-yhteisössä.

KIRJALLISUUS

- Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Kekkonen, Marjatta (2020) Icehearts on enemmän kuin urheilujoukkue: Tuloksia THL:n pitkittäistutkimuksesta. Tutkimuksesta tiiviisti 2020/003. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-465-3> Luettu 20.9.2021.
- Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Kekkonen, Marjatta & Wessman, Jenni & Sarparanta, Tuomas (2017) Jääsydämet. Icehearts-toiminnassa aloittavien lasten psykososiaalinen hyvinvointi ja arviot toiminnan vaikuttavuudesta yhden vuoden seurannassa. Raportti 6/2017. Helsinki: Juvenes Print.
- Ayton, Darshini & Joss, Nerida (2016) Empowering vulnerable parents through a family mentoring program. *Australian Journal of Primary Health* 2016 22 (4), 320–326. <https://doi.org/10.1071/PY14174>
- Barnes, Carolyn & Nolan, Sarah (2019) Professionals, friends and confidants: After-school staff as social support to low-income parents. *Children and Youth Service Review* 98 (5), 238–251. <https://doi.org/10.1016/j.chil-youth.2019.01.004>
- Basualdo-Delmonico, Antoinette M. & Spencer, Renee (2016) A parent's place: Parents', mentors' and program staff members' expectations for and experiences of parental involvement in community-based youth mentoring relationships. *Children and Youth Ser-*

- vices Review 61, 6–14. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2015.11.021>
- Brady, Bernadine & Dolan, Pat & Canavan, John (2017) 'He told me to calm down and all that': a qualitative study of forms of social support in youth mentoring relationships. *Child & Family Social Work* 22 (1), 266–274. <https://doi.org/10.1111/cfs.12235>
- Böök, Marja-Leena & Mykkänen, Johanna (2019) Finnish Mothers' and Fathers' Constructions of and Emotions in Their Daily Lives. *Scandinavian Journal of Educational Research* 63 (3), 412–426. <https://doi.org/10.1080/00313831.2017.1376351>
- Carlson Jeffrey & Miller Paul (2017) Family burden, child disability, and the adjustment of mothers caring for children with epilepsy: role of social support and coping. *Epilepsy & Behavior* 68, 168–173. <https://doi.org/10.1016/j.yebeh.2017.01.013>
- Cobb, Sidney (1976) Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine* 38 (5), 300–314. <https://doi.org/10.1097/00006842-197609000-00003>
- Cooke, Betty D. & Rossmann, Marilyn Martin & McCubbin Hamilton I. & Petterson, Joan M. (1988) Examining the Definition and Assessment of Social Support: A Resource for Individuals and Families. *Family Relations* 37, 211–216. <https://doi.org/10.2307/584322>
- Eskola, Jari (2010) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoi-ta tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–203.
- Eskola, Jari & Suoranta (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Heino, Tarja (2020) Prismassa teini-ikäisten palvelut ja kulku lastensuojeluun. Teoksessa Tarja Heino (toim.) Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Raportti 12 / 2020. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin lait-os. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensää-tiö.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoit-tamisen syyt, taustat, palvelut ja kustan-nukset: HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hilli, Petri & Ståhl, Timo & Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina (2017) Syrjäy-tymisen hinta – case investoinnin kan-nattavuuslaskelmasta. *Yhteiskuntapoli-tiikka* 82 (6), 663–675.
- House, James S. (1981) *Work, stress and social support*. Reading, MA. Addison-Wesley.
- Isola, Anna-Mari & Roivainen, Irene & Hiilamo, Heikki (2020) Lone mothers' experiences of poverty in Finland - a capability approach. *Nordic Social Work Research*, 1–14. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1813192>
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Ranta, Klaus & Fröjd, Sari (2010) Nuorten mie-lenterveys koulumaailmassa. *Duodecim* 126, 2033–2039.
- Kearney, Melissa S. & Levine, Phillip B. (2020) Role Models, Mentors, and Me-dia Influences. *The Future of Children* 30 (1), 83–106. <https://doi.org/10.1353/foc.2020.0006>
- Kekkonen, Marjatta & Appelqvist-Schmid-lechner, Kaija & Sarparanta, Tuomas (2018) Icehearts koulun kumppanina. Teoksessa Mika Gissler, Marjatta Kekko-nen & Päivi Känkänen (toim.) Nuoret palvelujen pauloissa. Nuorten elinolot -vuosikirja 2018. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 179–192.
- Kernan, Joan B. & Morilus-Black, Marie (2010) Social Supports for Youth and Families. *Community Mental Health Journal* 46, 258–264. <https://doi.org/10.1007/s10597-009-9266-8>
- Kesselring, Marije & de Winter, Micha & van Yperen, Tom & Lecluijze, Suzanne (2016) Partners in parenting: An over-view of the literature on parents' and nonparental adults' perspective on shared responsibilities on childrearing. *Issues in Social Science* 4 (1), 69–97. <https://doi.org/10.5296/iss.v4i1.8764>
- Kippola-Pääkkönen, Anu (2020) Perhei-

- den sopeutumisvalmennus ja vertaistuen merkitys kuntoutuksessa. *Acta Electronica Universitatis Lapponiensis* 287. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Krueger, Richard A. & Casey, Mary Anne & Donner, Jonathan & Kirsch, Stuart & Maack, Jonathan N. (2001) *Social Analysis. Selected Tools and Techniques*. Social Development Papers Paper Number 36 June 2001. Washington: Social Development Department. The World Bank.
- Kumpusalo, Esko (1991) Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Raportteja 8/1991. Sosiaali- ja terveyshallitus. Helsinki: VAPK-Kustannus.
- Känkänen, Päivi & Kekkonen, Marjatta & Gissler, Mika (2019) Nuorten palvelusolmut auki. Tutkimuksesta tiiviisti 9/2019. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lastensuojelun käsikirja (2021) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet> Luettu 10.6.2021.
- Lee, Jung-Sook & Lee, Kyunghye (2016) Material Hardships and Social Support Among Australian Families with Children. *Journal of Child and Family Studies* 25, 1539–1549. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0327-z>
- Link, Elena & Reifegerste, Doreen & Klimmt, Christoph (2020) Family involvement in the context of chronic diseases: The role of social support in treatment decision-making for surgical procedures. *Journal of Family Research* 32 (1), 45–71. <https://doi.org/10.20377/jfr-160>
- Manji, Shehenaz & Maiter, Sarah & Palmer & Sally (2005) Community and informal social support for recipients of child protective services. *Children and Youth Services Review* 27, 291–308. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.10.006>
- Mastoras, Sarah M. & Saklofske, Donald H. & Schwan, Vicki L. & Climie, Emma A. (2018) Social support in children with ADHD: an exploration of resilience. *Journal of Attention Disorders* 22 (8), 712–723. <https://doi.org/10.1177/1087054715611491>
- Moilanen, Johanna (2015) Tutkimus lastensuojelun tukihenkilötoiminnan muutosista. *Relationaalinen näkökulma. Jyväskylä studies in education, psychology and social Research* 533. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Moilanen, Johanna (2006) Mentorointi ja sukupolvityö ehkäisevän lastensuojelun käytäntönä. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen, Maritta Törrönen & Merja Anis (toim.) *Lapset ja sosiaalityö: kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 149–168.
- Morgan, David (2011) Focus Group Interviewing. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Handbook of Interview Research*. SAGE Publications, 141–159. <https://doi.org/10.4135/9781412973588.n10>
- Pearson, Judith E. (1986) The Definition and Measurement of Social Support. *Journal of Counseling and Development* 64 (6), 390–395. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1986.tb01144.x>
- Ristikari, Tiina & Keski-Säntti, Markus & Sutela, Elina & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Pekkarinen, Elina & Kääriälä, Antti & Aaltonen, Mikko & Huotari, Tiina & Merikukka, Marko & Salo, Jarmo & Juutinen, Aapo & Pesonen-Smith, Anna & Gissler, Mika (2018) *Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä*. Raportti, Julkaisuja, Nro 210. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://hdl.handle.net/10138/262147> Luettu 13.10.2020.
- Salmi, Minna & Kestilä, Laura (2019) Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakoululaisten perheissä. Tuloksia Kouluterveyskyselyn 2017 vanhempien aineistosta. Työpaperi 22/2019. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sauranen, Soile (2017) *Icehearts-perhetyö. Kun perhe voi hyvin, myös lapsi voi hyvin*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201704275627>. Luettu 20.9.2021.
- Scriven, Michael (1991) *Evaluation Thesaurus*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Smolej, Mirka (2017) *Icehearts*. Käsikirja. Helsinki: Suomen Icehearts ry.

- Spencer, Renee & Basualdo-Delmonico, Antoinette (2014) Family involvement in the youth mentoring process: A focus group study with program staff. *Children and Youth Services Review* 41 (C), 75–82. <https://doi.org/10.1016/j.chil-youth.2014.03.013>
- Spencer, Renee & Basualdo-Delmonico, Antoinette & Lewis, Terrence O. (2011) Working to make it Work: The Role of Parents in the Youth Mentoring Process. *Journal of Community Psychology*. 39 (1), 51–59. <https://doi.org/10.1002/jcop.20416>
- Strauss, Anselm L. (2003) *Qualitative Analysis for Social Scientists*. University of California, San Francisco and Tremont Research Institute. San Francisco. Cambridge University Press. Fourteenth Printing. Digital printing.
- Thoits, Peggy, A. (2011) Mechanisms Linking Social Ties and Support to Physical and Mental Health. *Journal of Health and Social Behaviour* 52 (2), 145–161. <https://doi.org/10.1177/0022146510395592>
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta (2004) Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.). *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 154–191.
- van Houte, Sabine & Bradt, Lieve & Vandenbroeck, Michel & Bouverne-De, Maria (2015) Professionals' understanding of partnership with parents in the context of family support programmes. *Child and Family Social Work* 20, 116–124. <https://doi.org/10.1111/cfs.12067>
- Virtanen, Ari & Kiuru, Sirkka (2015) *Toimeentulotuki 2014. Tilastoraportti 27/2015*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus. <https://www.julkari.fi/handle/10024/129623> Luettu 20.9.2021.
- Wessman, Jenni & Känkänen, Päivi & Silonsaari, Jonne (2018) Icehearts- sosiaalisesti tiedostava urheilutoiminta haastaa maskuliinisuuden idealin. Teoksessa Antti Kivijärvi, Tuija Huukia & Harry Lunabba (toim.) *Poikatuutkimus*. Tampere: Vastapaino, 197–220.
- Whitehead, Ross & Pringle, Jan & Scott, Eileen & Milne, Dona & Mc Ateer, John (2019) The relationship between a trusted adult and adolescent health and education outcomes. Edinburgh: NHS Health Scotland. <https://doi.org/10.1136/bmj-po-2019-RCPCH-SAHM.26>
- Wickström, Mika (2014) Lapsia liukkaalla jäällä. Kasvattajaseura Iceheartsin tarina. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Williams, Philippa & Barclay, Lesley & Schmied, Virginia (2004) Defining social support in context: a necessary step in improving research, intervention, and practice. *Qualitative Health Research* 14 (7), 942–960. <https://doi.org/10.1177/1049732304266997>